

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 21.11.2017 ✓Accepted/Kabul: 18.12.2017

DOI: 10.30794/pausbed.414977

Araştırma Makalesi/ Research Article

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE BOŞ ZAMANI GEÇİRME ALIŞKANLIKLARI VE SOSYAL MEKÂNLAR: MERSİN ÖRNEĞİ

İbrahim BOZKURT* - Nazlı GEYLANI**

Özet

Türkiye’de yaşanan modernleşme projesinin boyutları, 19. yüzyılın ortalarından itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Ama bunun radikal bir modernleşme projesi olarak uygulanması ve önceden temelleri atılan veya düşünülen birçok yenilik hareketinin adının konulup geliştirilmesi Cumhuriyet Türkiye’sine geçişle birlikte olmuştur. Cumhuriyet’in getirdiği yenilikler sadece siyasal alanla ve ekonomiyle sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde toplumsal yaşam, gündelik hayat ve gündelik hayatın odağında olan boş zaman dilimi üzerinde de Tanzimat’tan beri süregelen kısmî modernleşme sürecinin tam bir kararlılıkla uygulandığı görülmüştür.

19. yüzyıldan itibaren Türkiye’de yaşanan bu değişim ve dönüşümlerin belki de en somut göstergeleri kentlerde ve kentlerdeki yaşamda izlenmiştir. 1800’lü yılların ortalarından itibaren başlayan kentleşme süreci, Mersin’i 19. yüzyılda önemli değişimler geçiren pek çok Osmanlı kentinden farklılaştırmıştır. Çünkü Mersin, birçok Osmanlı kentinin geleneksel yapısına modern unsurların eklendiği bir dönemde gelişmiş ve modernleşme süreci burada yepyeni bir kentin oluşumunu gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada sözü edilen yeni oluşumun yani modernleşmenin, Mersin özelinde boş zaman algısına yansımaları ele alınacaktır. Ayrıca bu zamanın hangi mekânlarda tüketildiğine yer verilecek; böylelikle boş zaman algısının Mersin’deki görünümü incelenmiş olacaktır. Dolayısıyla 1923-1950 yılları arasında kentte gündelik hayat içerisinde yer alan ve insanların boş zamanlarını geçirdikleri mekânlara ve eğlence anlayışlarına da değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: *Modernleşme, Cumhuriyet, Mersin, Boş Zaman, Sosyal Mekânlar.*

EARLY REPUBLICAN PERIOD LEISURE TIME HABITS AND SOCIAL SPACE: MERSİN SAMPLE

Abstract

The dimensions of the modernization project in Turkey had began to take place since 19th the mid-century but its adhibition as a radical modernization project and denomination and development of many innovations which were laid the foundations or thought, and the implementation being added new ones ocured with the establishment of the Republic of Turkey. It is seen that the period of partial modernization which has been continuing since Tanzimat has been applied with complete determination over the spare time period which is in the period of social life, everyday life and everyday life. Perhaps the most concrete indicators of these changes and transformations in Turkey since the 19th century have been observed in the cities and in the cities. The urbanization process that started from the middle of the 1800s differentiated Mersin from the many Ottoman cities that underwent important changes in the 19th century. Because Mersin was developed at a time when modern elements were added to the traditional structure of many Ottoman cities and the process of modernization realized the formation of a brand new city here. In this study, the reflection of the new formation, namely modernization, in Mersin’s leisure time sense will be discussed. In addition, it will be given to which venues this time was consumed; so that the appearance of leisure time in Mersin will be examined. Hence, between 1923 and 1950, the places and entertainment places in the city where people spend their leisure time will be mentioned.

Key Words: *Modernization, Republic, Mersin, Leisure, Social Spaces.*

*Dr.Öğr.Üyesi, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, MERSİN.
e-posta:ibrboz@mersin.edu.tr

**Doktora Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih A.B.D., MERSİN.
e-posta:history1333@hotmail.com

1.GİRİŞ

1.1.“Boş Zaman” Kavramı ve Kavramın Tarihsel Süreçte Dönüşümü

Boş zaman kavramı, etimolojik açıdan Yunanca *skhole* ve Latince *licere* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş olup, İngilizce *leisure* ile ifade edilir. Yunanca *skhole* iş dışı, zorunluluklardan muaf olma anlamında, öğrenme ve kültür ile ilişkili iken; Latince *licere* ise, genelde izinli ya da özgür olmak anlamlarına gelir.¹ Boş zaman izinli ve özgür olmakla ilişkili, kişinin ne yapmak istediğini ya da ne olmak istediğini seçebilme özgürlüğünü ifade eder.² Bir başka ifade ile mecburiyet içermeyen, kendilik taşıyan, serbest, iradi, özgür zamana karşılık gelir.³ Bazı kuramcılar, boş zamanın biri dar diğeri geniş olmak üzere iki anlamından söz ederler. Onlara göre dar anlamda, kişinin iş ile ilgili yükümlülüklerinden ya da diğer mecburi görevlerinden azade/serbest olduğu, mecburiyet içermeyen bir zaman dilimidir. Geniş anlamda ise, kişilerin düzenli olarak sorumlulukları dışında hoşlandıkları, kendilerine haz veren faaliyetlerle uğraşmaları olarak adlandırılır. Boş zaman, bireyin kendisini geliştirmesi, kendini ifade etmesi ve haz duyması amacıyla fiziksel, kültürel ve sosyal etkinliklerde serbestçe bulunma hak ve fırsatlarına sahip olması olarak görülür.⁴ Sosyoloji sözlüğünde ise, genellikle kişinin çalışma gibi rutin olan eylemlerini bırakıp, onun yerine hoşuna giden, gönüllü ve kendi istemleri dâhilinde katıldığı etkinlikleri içerecek anlamda kullanılır. Bir bakıma boş zaman, tam ve kesin bir özgürlük hali/zamanı; diğer tüm bağlayıcılık içeren sorumluluklardan ayrıştığımız, özgürce seçme iradesi gösterebileceğimiz bir zaman dilimidir.

Boş zamana dönük bu tanım ve ifadelerdeki ortak kanı, zamanın hemen her türden zorunluluktan uzak, bize ait, özgür seçime dayalı, istemli/gönüllü tasarrufta bulunabileceğimiz bir süreye karşılık gelmesidir. Her ne kadar bu kişisellik, spontanelik, dışsal müdahalelerden azade bir süre olarak kurgulansa da, modernlik koşullarında her şey gibi boş zamanın da yapı bozumuna uğradığını ve içeriğinde anlam ve özgürlük kaybının merkezi yer işgal ettiği yeni bir durumsallıkla da karşılaşmaktadır.

İlkel kültürlerde gıda, güvenlik ve temel ihtiyaçların karşılanması için yapılan avcılık ve toplayıcılık gibi faaliyetlerden sonra kutlama şeklinde ortaya çıkan boş zaman, daha sonra soyluluk ve yüksek sınıf imtiyazlarıyla nitelendirilmiştir. Antik Yunan, Roma ve Ortaçağ'a baktığımızda, endüstri devrimi öncesi bu dönemde iş ile boş zaman arasındaki sınırlar muğlak olmuş, iş-boş zaman ayrımı görülmemiştir. Bu dönemde özerk boş zaman anlayışı henüz oluşmamış, ancak toplum yaşamında eğlence-dinence, oyunlar ve rekreasyonel etkinlikler büyük öneme sahip olmuştur. Dinlenme/eğlenme temelli aktivitelerin büyük bir kısmı din kurumu içerisinde şekillenmiştir. Doğum merasimleri, topluluğa kabul edilme, erkeklığe adım atma, evlilik, ölüm, ekim, hasat ve av türünden kutlanabilen olaylar, genelde dini/kutsal ritüeller çerçevesinde gerçekleşmiştir.⁵

Eski Mısır, Yunan ve Roma gibi uygarlık ve toplumlarda boş zamandan sadece üst tabakalar yararlanmış, hatta Batı'da Ortaçağ boyunca birçok oyun ve spor dalı soylular sınıfının imtiyazında kalmıştır. Vaux'a göre, Ortaçağın sonlarına doğru boş zaman algısı ve boş zamanın işlevinde bir dönüşüm meydana gelmiş ve bu zaman dilimi tümüyle gösteriş, zevk, lüks ve israf olarak algılanmaya başlamış ve bir asalet, üstünlük, ayrıcalık hali olarak kabul edilmiştir.⁶ Batı toplumlarında boş zaman etkinlikleri, entelektüel ve sanatsal yönelimler çerçevesinde gelişse de, Rönesans ve Reformasyon dönemleri bu etkinliklerin kitlelere yayılmaya başladığı bir süreç olarak görülmüştür. Ancak boş zaman düşüncesi ve özerk boş zaman algısının yerleşmesi endüstriyel devrimle başlamıştır. Thompson'a göre, insanların fabrikalarda toplu olarak önceden belirlenmiş bir periyodik düzende çalışmaları, günün geri kalan zamanlarını da işlerine göre düzenlemelerine neden olmuştur. Ayrıca sanayi devrimi sonrası üretimin evin dışında gerçekleşmesi, sosyal alanda mekânın yeniden düzenlenmesine yol açmıştır.⁷ Yeni bir zaman ve mekân organizasyonu getiren endüstri devrimi, sosyal yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi boş zaman üzerinde de birtakım değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler dört maddede toplanabilir:

- İşin hem doğası hem de organizasyonu değişmiştir.

___ - İşin yeri ve buna bağlı olarak insanların ikamet yerleri farklılaşmıştır.

1Tony Blackshaw, *Leisure*, Routledge, London, 2010, ss. 4-5.

2George Torkildsen, *Leisure and Recreation Management*, Taylor and Francis Group,Routledge s. 46.

3A. D. Khan, "Leisure and Recreation Among Woman of Selected Hill-Farming Families in Bangladesh." *Journal of Leisure Research*, 1997, 29(1), ss. 5-20.

4Gene Bammel ve Lei Lane Burrus - Bammel, *Leisure and Human Behavior*, W. C.Brown, Dubuque, Iowa 1996.; Mimar Türkkahraman, *Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş*, Alp Yayınevi, Ankara, 2006, s.240.

5Türkkahraman, 2006, s.214.

6A. Atalay, *Spor Medya ve Serbest Zaman*, Beta Yayınları, İstanbul, 2004; A. Vaux, *Social Support, Theory, Research and Intervention* Praeger, New York, 1998.; Tuba Sevil, *Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler, Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*, (Ed. S. Kocaekşi), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2012, s.5.

7Daha ayrıntılı bilgi için bkz. E.P. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

-Toplumun yapısında dönüşümler yaşanmış ve toplumda geniş anlamda bir endüstriyel çalışanlar ve orta sınıf oluşmaya başlamıştır.

-Refahın artışı ve teknolojinin gelişimi, yeni boş zaman aktivitelerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Batıda 19.yüzyıldaki gelişmeler, bu zaman dilimi açısından adeta bir dönüm noktası olmuştur. Çalışanlara hem yıllık tatil imkânı verilmiş; hem de yeni seküler tatil günleri kabul edilmiştir. Yine endüstriyel devrimle birlikte bu tarz etkinliklerde kullanılan malzemeler, aynı zamanda üretim sürecinin de bir parçası haline gelmiştir. Hatta sanayi devrimiyle birlikte kültürel ürünlerle alakalı bir kültür endüstrisi de doğmaya başlamıştır. Dolayısıyla dinlence ticarileşip, popüler bir niteliğe kavuşmuştur.⁸

Boş zaman olgusu incelenirken, doğal olarak toplumun sosyal değerleri ve normları üzerinde de yoğunlaşmak gerekir. Toplumun kültürel zevkleri, değer yargıları, hayatı anlamlandırma tarzı, zaman ve gelecek tasavvuru sözü edilen olgunun anlaşılmasına ışık tutmaktadır. İnsanların zamanı nasıl geçirdikleri/geçirecekleri konusu, içinde yaşadıkları toplumun kültürel anlam yapılarına göre farklılık göstermektedir. Geleneksel ya da modern zaman aktiviteleri ve bu aktivitelerin organizasyonu toplumdaki topluma değişmektedir. Bundan dolayıdır ki, Cumhuriyet Türkiye'sine geçişle birlikte modernleşme yolunda atılan adımlar⁹, yeni bir toplumsal yaşam ortamı oluşturabilme amacıyla atılmıştır. Cumhuriyet döneminde modernleşme, devletin bir politikası olarak uygulanmış ve nihayetinde modern görünümlü bir yaşam tarzı Türkiye¹⁰ genelinde olduğu gibi Mersin'de de kendini göstermeye başlamıştır.

Mersin¹¹, Tanzimat¹² dönemindeki değişim ve dönüşüm hareketlerinden etkilenen Osmanlı kentlerindedir. Farklı etnik ve inanç topluluklarından oluşan şehir kilise çanlarının, havra ayinlerinin ve ezan seslerinin bir arada duyulduğu atmosferiyle de oldukça dikkat çekiciydi. İstasyonda, tramvayda, fayton ve lokantalarda hemen hemen her dilde konuşan insanları; planlı ve düzenli sokakları; Ebniye nizamnamelerine uygun kesme taş duvarları ve Marsilya kiremit çatılı yapılarıyla çoğu Anadolu kentinden farklı ve hareketli bir görünümdeydi.¹³ Bu çalışmada Mersin'in sözü edilen farklılığına ve hareketliliğine renk katan, toplumsal yaşamın oynandığı bir sahne olarak da tanımlanan ve insanların boş zamanlarını geçirdikleri / tükettikleri ya da değerlendirdikleri mekânlar ve eğlence alışkanlıkları analiz edilecek ve böylelikle boş zaman algısının Mersin'deki görünümü incelenmiş olacaktır.

2.ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE MERSİN'İN ORTAK HAFIZASINI OLUŞTURAN SOSYAL, KÜLTÜREL VE EĞLENCEYE YÖNELİK MEKÂNLAR

Tevfik Sırrı Gür'ün valilik yaptığı 1940'lı yıllardan itibaren Atatürk Evi¹⁴ ve yakın çevresinde, Mersin'in sosyal yaşamındaki varlığını 1960'lı yılların sonuna kadar hissettiren ve kentin ortak hafızasındaki yerini bugün de koruyan, sosyo-kültürel ve eğlenceye yönelik kullanımları barındıran çok sayıda yapı yer almıştır. Mersin'de gelişen yeni yaşam kültürünün de etkisiyle kentin ileri gelen tüccarlarının aileleri ile beraber gidebilecekleri yeni lokanta, bar, şehir kulübü, aile gazinosu, sinema ve aile çay bahçesi gibi çeşitli kullanımların büyük çoğunluğu şehrin merkezi de kabul edilen bu alanda ortaya çıkmıştır.¹⁵ Bu dönemle birlikte ailelerin ve özellikle de kadınların ev dışı /kamusal alanda görünürlüğü artmıştır.¹⁶

8Türkkahraman, 2006, ss.242-244.

9 Modernleşme ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

10 Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Raphaela Lewis, *Osmanlı Türkiye'sinde Gündelik Hayat*, (Çev. Mefkure Paroy), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.

11 Mersin için daha ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Bozkurt, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mersin Tarihi (1847-1928)*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin, 2012.

12 Tanzimat döneminde uygulanmaya başlanan modernleşme hareketleri için bkz. Suraiya Faroqi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla*, (Çev. Elif Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2011.

13Ersal Yavi-Necla Yavi, *Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında İçel*, İçel Valiliği, Türk Basın ve Basım, Ankara, 1998, s.87.

14Mersin'in en önemli ve işlek caddelerinden biri olan "Atatürk Caddesi" üzerinde kentin odak noktasında yer alan bu yapı, 1897'de dönemin Almanya Konsolosu Bay Christman'ın Mersinli Mavromati ailesinden bir bayanla evliliği nedeniyle konut olarak kullanılmak üzere yaptırılmıştır. Mimari bilinmemektedir. Halk zamanla, bu yapıyı Krisman (Krizman Konağı) demiştir. Daha sonralarda Mavromati ailesinin konağı olarak tanınmıştır.

1270 m2'lik bir alan üzerinde yer alan yapı 1972 yılına kadar Tahinci ailesinin mülkiyetine kalmıştır. 1972 yılında ise Nebi Hayfavi tarafından satın alınmıştır ve 1976 yılına kadar Toros Koleji olarak hizmet vermiştir. 1976'dan sonra boş tutulan bu yapının adı aynı yıl belediye encümeninin aldığı bir kararla "Atatürk Evi" olmuştur.

1980 yılında yapının kamulaştırılması kararlaştırılarak restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. 1982 yılından itibaren de Kültür Bakanlığı'nın mülkiyetindedir. 1992 yılına kadar süren restorasyon çalışmalarında bir milyar liraya yakın harcama yapılmış ve bunun sonucu 12 Ekim 1992 tarihinde "Atatürk Evi ve Müzesi" olarak resmi açılışı yapılmıştır. Mersin Atatürk Evi ve Müzesi'nin alt katı "Fotoğrafları ve Belgelerle Atatürk Müzesi" olarak hazırlanmıştır. Ayrıca Ankara, Anıtkabir Müzesi'nden getirilen 22 adet kişisel eşya da sergilenmektedir. Etnografik eserlerin sergilendiği üst katta salona açılan yedi odanın ikisi yatak odası, biri çalışma odası, dördü ise oturma odası olarak değerlendirilmiştir. <http://www.kultur.gov.tr/TR,96369/icel---mersin-ataturk-evi-muzesi.html>. Erişim Tarihi: 05.11.2017.

15Nazlı Geylani, *1923-1950 Yılları Arasında Mersin'de Gündelik Hayatın ve Sosyal Mekânların Dönüşümüne Yönelik Bir Sözlü Tarih Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2012, ss. 83-84.

16 Kadının kamusal alanda görünürlüğün artışı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gül Aktaş, "Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri"

1939 yılında açılan iki kat balkonlu, localı, kaloriferli ve çatısı yazlık sinema olarak da kullanılan Güneş Sineması; yalnız üye olabilenlerin girebildiği özel orkestrası bulunan Tüccar Kulübü; edebiyat, resim, müzik, sinema ve tiyatro sohbetlerinin yapıldığı Ak Kahve; kıraathaneden kahvehaneye kahvehaneden de gazinoya dönüşen Ziya Paşa Gazinosu kentin 20. yüzyıl başındaki kültürel yaşamı hakkında fikir vermektedir. Bu sosyal ve kültürel yaşam mekânları ve bunların hemen batısındaki günümüzde Cumhuriyet Meydanı olarak adlandırılan alanda yer alan ve kentin buluşma yeri olarak 1970'li yıllarda yeni düzenlemeler yapılan kadar, bir bölümü Millet Bahçesi bir bölümü de Aile Bahçesi olarak kullanılan yer arasında bir süreklilik ve bütünlük sağlandı.¹⁷Çevrede yalnızca eğlenceye yönelik mekânlar yoktu. Kentin kültürel zenginliğinin bir göstergesi olarak dinî yapılardaki çeşitlilik de rahatlıkla izlenebildi. Günümüzde halen kullanılmakta olan Arap Ortodoks Kilisesi ve bugün ayakta olmayan Rum Ortodoks Kilisesi de burada yer aldı.¹⁸ Kentte 1960'lı yıllarda başlayan dönüşüm, yapıların zamanla yok olmasına ya da işlev değiştirmesine yol açtı. 1960'lı yıllara kadar Mersin'in önemli bir kültür odağı olan Ak Kahve'nin bulunduğu yapı belediye binası oldu; Halkevlerinin kapatılmasıyla Mersin Halkevi¹⁹ Kültür Merkezine; Tüccar Kulübü Ticaret ve Sanayi Odasına dönüştürüldü; Ziya Paşa Gazinosu ise günümüzde mevcut postane binasının kuzeyinde posta paketleme servisi olarak kullanılmaya başlandı. Birçok yapı ise yerlerine yeni binalar yapılması ya da yol açılması için yıkıldı.

2.1. Sosyal, Kültürel Mekânlar

2.1.1.Mersin'in Yeni İmgeleri: Sinemalar

İmparatorluk döneminde başlayan ve Erken Cumhuriyet yıllarında genç rejimin kazandırdığı güçlü bir ivme ile süratlenerek devam eden modernleşme, başından itibaren fikir adamlarının, sanatçıların ve idarecilerin çoğunluğu tarafından model alınan Batı'yı tamamen kopya etmek değil; toplumun özgün koşulları ve ihtiyaçları doğrultusunda "seçmeci bir aktarım/Batılılaşma"²⁰ şeklinde düşünülen bir hareket olmuştur. Bu anlayış doğrultusunda toplumun ileri gelenleri zamanın gereği olan tabii değişimin yanı sıra idareye yeni bir düzen verilmesi; halkın eğitim, sağlık, sanat, hak ve özgürlükler, gündelik yaşam gibi alanlarında ileri milletlerin seviyesine erişmesi için çalışmışlardır.²¹ Bu doğrultuda ilk defa 1897 yılında Beyoğlu'nda Sponeck Birahanesinde halka açık gösterimi yapılan sinema²²1908 yılından itibaren başta İstanbul ve diğer büyük şehirler olmak üzere her geçen yıl artan sayıda salonları²³ ve toplu gösterimleri ile kısa sürede büyük beğeni toplamıştır.

Mersin'de ilk sinemanın ne zaman faaliyete geçtiği yönündeki araştırmalara ise Torossian Kardeşlerin (Torossian Frères) editörlüğünde kaydedilmiş bir kartpostal ışık tutmuştur. Kartpostalda görülen kentin bilinen ilk yazlık sineması olan Pathé Sinemasıdır. Üzerinde Fransızca olarak Pathé Sinemasının bahçesinin görünümü-Mersin (Vuedu Jardindu Cinéma Pathé-Mersine) yazısı okunmakta; demir parmaklıklı bir duvarın sinemanın sınırlarını belirlediği ve bir giriş kapısının bulunduğu görülmektedir.²⁴

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, 2017, s.136-149.https://www.journalagent.com/pausbed/pdfs/PAUSBED-43154-RESEARCH_ARTICLE-AKTAS.pdf. Erişim Tarihi: 20.11.2017.

17Atilla Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme; Sözlü tarih görüşmeleri Geylani, a.g.t. kapsamında yapılmıştır. Makalede kullanılanlar ise uzun saatler alan bu görüşmelerin ve kayıtlarının ancak bir bölümünü kapsamaktadır.

18Tülin Selvi Ünlü-Tolga Ünlü, *İstasyondan Fener'e Mersin*, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, 2009,s.176.

19Halkevleri kapatıldıktan sonra çeşitli kurumlar tarafından kullanılan yapı, 1977 yılında Kültür Bakanlığına devredilmiş ve uzun süre işlevsiz kaldığı için oldukça yıpranmıştır. Kültür Bakanlığının 1983'te başlattığı restorasyonla yeni işlevler verilen binanın Mersin Kültür Merkezi olarak açılışı 1992 yılıdır. Halen Mersin Arkeoloji ve Etnografya Müzesini de barındıran binanın ana işlevi Devlet Opera ve Balesidir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Birgül Bozkurt-İbrahim Bozkurt, "Mersin Halkevi'nin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Tarih Okulu Dergisi*, XXVII, 2016, ss.369-421.

20Serdar Öztürk, " 'Kültür Emperyalizmi' ve 'Modernleşme' Kuramları Açısından Türkiye'de Sinema Üzerine Notlar (1896-1939)", *Kebikeç*, 27, 2009, ss. 157- 158.

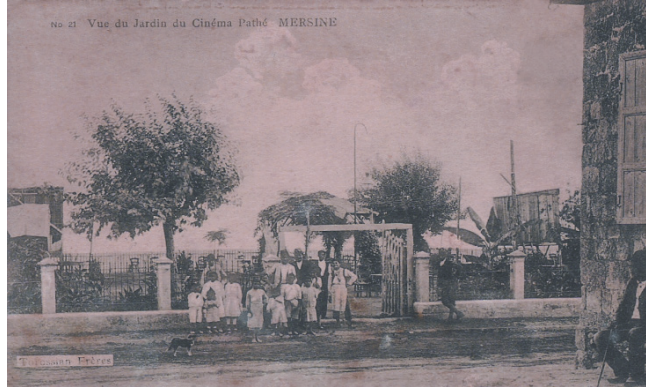
21Çilem Tercüman, "Erken Cumhuriyet Dönemi Romanında Sinemanın İzleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkiyat Mecmuası*, 25, 2015, s. 237. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/173163>. Erişim Tarihi: 18.11.2017.

22Pathe şirketinin Türkiye temsilcisi Sigmund Weinberg tarafından yapılmıştır. Elif Tunca, "Sinemamızın Umutlu Tarihi", *Türk Sinemasında Yerli Arayışlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2010, s. 14.; Tercüman, 2015, s.238.

231897 yılında başlayan halka açık gösterimlerin ardından ilk yerleşik sinema Pathe, 1908'de Beyoğlu'nda açılır. Diğerleri için bkz. Tunca, 2010, s. 31.;Tercüman, 2015, s. 238.

24Geylani, 2012, s.98.

Pathé Sineması 1900'ler

(Kaynak: Ali Murat Merzeci Koleksiyonu)

İstanbul'daki ilk yerleşik ve sürekli sinema salonu olan Pathé Sinemasının bir şubesinin hemen hemen aynı yıllarda Mersin'de de olması, kentin 20. yüzyıl başındaki sosyo-kültürel yaşamının gelişmişliği ve canlılığına ilişkin önemli bir ipucu vermektedir. Bu canlılık Mersin'e ilişkin ticaret kayıtlarından da izlenmektedir. Şark Ticaret Yıllığı'na göre, 1913 yılında kentte Georgeos Arslanoğlu tarafından işletilen bir sinema ve S. Macromallis'e ait Concordia adında bir tiyatro olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Develi'ye göre kentte, Küçük ve Büyük Fahri ile Refik ve Rifat Uslu adlı kişiler tarafından çalıştırılan ve 1927 yılı ticaret sicil kayıtlarında yer alan bir sinema daha bulunmaktadır.²⁵

1930'lu yıllarda ise, Mersin'de iki sinema vardı: Bunlar Halk ve Güneş Sinemasıydı.²⁶ Halk Sinemasının önceki yıllarda adı Türk Ocağıydı.²⁷ Mekân, iki bölümlü bir salonu ve locaları ile meşhurdu. Ön salon izleme salonu, arka salon ise sinemaya enerji veren bir lokomobilin bulunduğu kısımdı. Buraya elektrik verilinceye kadar ışıklandırma gaz lambasıyla yapılırdı.²⁸ Şinasi Develi'ye göre, Mersin'de ilk sesli sinema 1933 yılında başladı.²⁹ Bu nedenle sinemada birtakım değişikliklerin yapılabilmesi için mekân bir süreliğine kapatıldı ve yapılan değişikliklerden sonra tekrardan faaliyete geçti. Halk Sineması, Güneş Sineması açılıncaya kadar faaliyetini sürdürdü. Güneş Sineması³⁰ ise 1939 yılı başında, yani II. Dünya Savaşı'ndan hemen önce hizmete girdi. Sinemanın iki balkonu vardı ve en pahalı koltuklar birinci balkonda olduğundan Mersin'in önde gelen elit grubu burayı tercih ederdi.³¹ Koltuklar bordo deri kaplamaydı. Salon kaloriferlerle ısıtılırdı.³² O yıllarda kalorifer büyük bir lükstü ve Mersin'de sadece birkaç evde bulunurdu.³³ Sinemada film başlamadan önce dünya haberleriyle ilgili gösteriler sunulur ve ardından "pek yakında" başlığı altında fragmanlar yayınlanır ve "gelecek program" gösteriminden sonra ise filme geçilirdi.³⁴

Mersin'de bulunan bir diğer sinema da Halkevi Sinemasıydı.³⁵ Halkevlerinde gerçekleştirilen sinema faaliyetlerinin amacı, halkın düşünce dünyasının gelişimini sağlamaktı. Dolayısıyla her Halkevine sabit veya seyyar sinema makineleri bulundurma zorunluluğu getirilmisti. Makineler Halkevlerine ya Cumhuriyet Halk Partisi tarafından gönderilmiş ya da Halkevleri kendi bütçeleriyle bu makineleri temin etmişlerdi.³⁶ Halkevlerinde gösterilecek filmler, CHP'nin, hükümetin ve/veya Halkevi İdare Heyeti'nin 50. maddede belirtilen amaçları göz

25Fethi Denizhan ile 19.04.2011 tarihli görüşme, Şarman Toroğlu ile 22.05.201 tarihli görüşme.

26Atilla Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

27 Durmuş Ali Tepe 15.06.2011 ve Şinasi Develi ile 20.04.2011 tarihli görüşme.

28 Şinasi Develi, *Eski Mersin'de Yaşam*, Avcı Ofset, Mersin, 2007, s. 208.

29Şinasi Develi ile 27.04.2011 tarihli görüşme.

30 Sinemayı işletenler, İstanbul'daki İpek Filmle anlaşarak, orada gösterime giren filmlerin bir ay sonra, Mersin'de Güneş Sinemasında gösterime girmesini sağlamışlardı. Örneğin, "Süveyş Fedaileri", "Caravan", "Lorel-Hardi", "Tarzan", "Robin Hood", "Kanlı Meydan", "Şeytanın Kızı Gilda", "Casablanka" ve "Yaralı Kartal" gibi filmler Güneş Sinemasında gösterime girmiştir. Geylani, 2012, ss. 94-98.

31İkinci balkonda fiyatlar oldukça uygundu. Hüseyin Yıldırım ile 19.04.2011 tarihli görüşme.

32Lina Nasif ile 07.06.2011 tarihli görüşme.

33 Uğur Ersoy, *Bir Zamanlar Mersin'de*, Evrim Yayınları, İstanbul, 1997, s.64.

34Sinemayı işletenler, İstanbul'daki İpek Filmle anlaşarak orada gösterime giren filmlerin bir ay sonra Güneş Sinemasında gösterime girmesini sağlamış ve Mersinlileri yeni filmlerle buluşturmışlardı. Turgay Oktar ile 23.05.2012 tarihli görüşme.

35Mersin Halkevi Temsil şubesi tarafından Halkevi sinemasında gösterime konan bazı filmler şunlardır: Lekeli Kadın (1947), İlk Randevu (1947), Bir Yetimin Romanı (1951), Saygon (1948), Tahir ile Zühre (1947), Deniz Kurdu (1941), Benden Kaçamazsın (1951), Korsanlar (1951). Mersin Halkevi Temsil şubesi tarafından gösterime konan filmler, Yeni Mersin Gazetesinin 1933-1951 yılları arasındaki sayıları taranarak tespit edilmiştir.

36 Resul Yiğit, *Mersin Halkevi*, Mersin Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001, s.146.

önüne alınarak tespit edilmiştir.³⁷ Örneğin “Takat Menbaı, Galya’da Bir Tohum Islah İstasyonu”³⁸, basmacılık hakkında renkli ve Türkçe olarak hazırlanan “Pamuk Sultan”³⁹ adlı filmler burada gösterime girmiştir. Yine 1940’lı yıllarda gerek İçel Halkevi Başkanı/Yönetim Kurulu ya da İçel CHP İl Yönetim Kurulu ve İçel Valiliği ile CHP Genel Sekreterliği (Ankara) arasındaki yazışmalardan eğitici ve bilgilendirici propaganda filmlerinin de Halkevinde ve kentteki diğer sinemalarda⁴⁰ gösterime girmesi sağlanmıştır. Sözü edilen propaganda filmleri; “Atatürk’ün Doğu Seyahati, 19 Mayıs Bayramı ve Kömür Sergisi Filmleri”⁴¹, “Kızılay Haftası, İran Şahı’nın Türkiye Ziyareti ve Festival Filmleri”⁴², “ülkede gerçekleştirilen kalkınma ve devlet merkezinde yapılan törenlerle ilgili filmler”⁴³, “1941’de Ankara’da gerçekleştirilen Cumhuriyet Bayramı’na ait resmi büyük geçit töreni ”⁴⁴ vb. filmlerden oluşmuştur. 1946 yılında Vali Tevfik Sırrı Gür’ün açılış konuşması ile hizmete giren sinema,⁴⁵ Halkevi kapanıncaya kadar Mersinlilerin boş zamanlarını geçirdikleri bir mekân olma özelliğini korumuştur.⁴⁶

2.1.2.Mersinlilerin Buluşma Noktaları: Millet ve Çiçek Bahçesi

2.1.2.1.Millet Bahçesi

20.Yüzyıl başına kadar kentin ve kentlilerin coşkulu Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında, Cumhuriyet Halk Partisi’nin “garden partilerinde”, ailece ya da eş dost ile yenilen akşam yemeklerinde ve özel orkestraların verdiği caz konserlerinde bir araya geldiği yer Millet Bahçesi olmuştur. Buraya cadde önündeki kapıdan girince, sarmaşıkla kaplı bir pergoladan geçilir ve üzeri kubbeli yarı açık bir oturma yerine gelirdi. Bahçede denize uzanan küçük ahşap bir iskele vardı. Garden partilerde buradan havai fişekler atılırdı. Küçük deniz araçları iskeleye yanaşabilirdi.⁴⁷ Mekân iki bölümden oluşuyordu: Bahçenin doğu yönü halka açıktı ve parasızdı. İnsanlar buraya gelir, banklarda oturur ve dinlenirlerdi.⁴⁸ Batı yönü ise paralı gazinoydu. Bölümün en önemli özelliği orkestranın olmasıydı. Bir süre sonra alana bir sahne yapıldı.⁴⁹ Sahnenin yapılmasıyla birçok tanınmış sanatçı akşamları program yapmaya başladı. 1953 yılından itibaren Millet Bahçesinde birtakım değişiklikler meydana geldi. Bahçe saat 24.00’e kadar lokanta; 24.00’den sonra ise pavyon olarak işletildi. Ardından etrafı tamamen kapatıldı ve “Belediye Pavyonu” olarak hizmet verdi.⁵⁰

Tarihsel süreç içerisinde özellikle 1900’lü yılların başından itibaren kentin buluşma yeri olarak ön plana çıkan Millet Bahçesinin bulunduğu alan, günümüzde farklı bir biçimde bu işlevini sürdürmektedir. Geçmiş dönemde garden partilerin yapıldığı ve çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği yer, 2000’li yılların başında Kültür Merkezi’nin ve Arap Ortodoks Kilisesi’nin güneyinde Cumhuriyet Meydanı olarak düzenlendi. Dolayısıyla günümüzde bu alan geçmiş dönemdekinden farklı olarak kentlilerin daha çok resmi kutlamalarda ve törenlerde toplandığı bir meydan haline geldi.⁵¹

2.1.2.2.Çiçek Bahçesi

1930’lu yıllarda Mersinlilerin yaz gecelerinde biraz serinlemek ve biraz da hoşça vakit geçirmek için tercih ettiği yerlerden biri de Çiçek Bahçesi idi. Bahçe, gündüz insanların boş zamanlarını geçirdikleri ve kortunda tenis oynadıkları; gece ise eğlendikleri bir mekândı. Burası vaktiyle meşhur Rum zengini Bodosaki’nin mülkündeydi. Toma oğlu Bodosaki, 1906 yılında Hastane caddesinde sonradan Çukurova fabrikası olarak anılan sanayi tesisini kurdu. Daha sonraki yıllarda da fabrikanın yanına Çiçek Bahçesi adı verilen işletmeyi yaptırdı.⁵² Bahçenin içerisinde bol ağaçlı ve çiçekli tarlalar bulunurdu. Ayrıca mekânda etrafı çevrilmiş bir tenis kortu da mevcuttu. Bodosaki Mersin’den ayrıldıktan sonra bahçe, Millî Emlak tarafından kiralandı ve eğlence yerine dönüştürüldü.⁵³ Bu eğlence yerinde hemen hemen her gece programlar yapılır ve temsiller verilir. İp cambazları, yerli ve yabancı grupların gösterileri, varyete, kanto gibi oyunlar oynanır ve halkın ilgisi de özellikle bu oyunlara olurdu.

37CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi (1940), ss.14-15.

38BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No:7 Sıra No:3 (19.8.1943).

39BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No:7 Sıra No:3 (1.7.1943).

40BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (6.7.1938).

41BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (8.8.1938).

42BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (3.8.1939).

43BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (22.5.1940).

44BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (2.12.1941).

45Yeni Mersin Gazetesi, 23 Şubat 1940.

46Şarman Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

47Hilmi Şimşek ile 17.04.2011 tarihli görüşme.

48Hüsnüye Özgür ile 05.05.2011 tarihli görüşme.

49Atilla Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

50Develi, 2007, s.215.

51Ünlü ve Ünlü, 2009, s.232.

52Bahçe, şimdiki Gökdelen’ in batı kısmında yer alırdı.

53 Develi, 2007, s.217.

Akşam hava kararmaya başlayınca mekânın önünde o zaman “caz-bant” denilen müzik ekibi, bahçeye müşteri çekebilmek amacıyla serenatlar yapardı.⁵⁴

2.1.3.Mersin'in Kültür Merkezi: Halkevi

Genç Cumhuriyet'in kültür atılımlarından olan Halkevleri, özgün yapılarıyla laikleşme ve modernleşme politikaları içerisinde önemli bir yere sahipti. Bilindiği gibi 1930'larda Cumhuriyet'in onuncu yılına yaklaşırken siyasal, hukuksal ve sosyal alanlarda birçok devrim gerçekleştirilmiş bulunuyordu. Ancak toplum yaşamına kazandırılmak istenen yeniliklerin, yeni değerlerin toplum katmanlarına yayılması ve yaşanılır kılınması gerekiyordu.⁵⁵ Bunun için de her cins ve yaşta kimsenin yararlanabileceği, herkese ulaşılabilir yapıda okul dışı “resmî” kokusu olmayan sivil kuruluşlara gereksinme vardı.⁵⁶ Çünkü halkın yeni yaşam tarzını ve değerlerini benimsemesi ve kavraması, ancak bu kuruluşların katılımıyla gerçekleşebilirdi. Halkevleri, Cumhuriyet yönetiminin dünya görüşünü aydınlar ve mahalli önderler aracılığıyla halka götürme, yaygınlaştırma, tanıtma ve toplumun kültür yapısını canlandırma denemesi idi. Bu amaçla kurulan Halkevleri, yeni çağdaş yurttaş yetiştirmeye yardımcı, yurt yüzeyine yayılmış kültür merkezleri olarak da görülmekteydi.⁵⁷ Halkevleri, 19 Şubat 1932'de açılmaya başladı. İlk aşamada 14 il merkezinde; ikinci aşamada ise 20 il merkezinde birden faaliyete geçti. 1933 yılında çeşitli il ve ilçelerde 21 Halkevi daha açıldı. 1938'de sayıları 209'u buldu. 1951'de kapatıldıkları zaman ise 404 tane Halkevi bulunuyordu. 1933 yılında çeşitli il ve ilçelerde açılan 21 Halkevi'nden biri de Mersin'deydi.

Mersin Halkevi 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı,⁵⁸ 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı,⁵⁹ 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı⁶⁰ ve 30 Ağustos Zafer Bayramı⁶¹ gibi ulusal bayramlarda kendisi tören hazırladığı gibi il genelinde hazırlanan programlara da katılarak bayram kutlamalarına canlılık ve hareket getirmeye çalışmıştır.⁶² Ayrıca Halkevi, ulusal bayramlarda olduğu gibi belirli gün ve haftaların kutlanmasına da gereken önemi vermiştir.⁶³

Yeni kurulan devlette ekonominin geliştirilmesi, yerli malı kullanımının özendirilmesi ve bunun ülkenin kalkınmasında önemli rol oynayacağı bilincini kazandırmak amacıyla “Ekonomi ve Yerli Mallar Yedi Günü”⁶⁴ her yıl kutlanmıştır. Yine Türk dilini geliştirmek ve yabancı dillerin etkisinden kurtarmak amacıyla dil bayramlarında çeşitli etkinlikler yapılmıştır.⁶⁵ Ayrıca “Mersin'in Kurtuluş Günü”, “Atatürk Günü”⁶⁶, “Halkevlerinin Kuruluş Yılı dönümü”⁶⁷ gibi bölge halkı için önemli olan günlerde de kutlamalar gerçekleştirilmiştir. Halkevi, çeşitli tarihlere

54 Şarman Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

55Daha detaylı bilgi için bkz. Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999

56Halkevlerinin Doğuşu, Halkevleri Genel Merkezi Yayını, Ankara 1971, ss. 6- 10.

57Halkevlerinde dokuz çalışma kolu vardı ve bunlar yönetmelikte belirlenmişti. Bu dokuz çalışma kolu; Dil-Edebiyat-Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor-İçtimai Yardım, Halk dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük, Müzecilik ve Sergi koludur. Bu şubelerin çeşitli görevleri tanımlanmıştı. Dil-Edebiyat-Tarih kolu, söz derlemeleri, atasözleri, maniler, masallar özetle, halkbilimi ve kültürüne ilişkin araştırmaları; eski eserlerin yerlerini tespit ve korunmalarını, tarihî günleri ve kutlamaları gerçekleştirecekti. Güzel Sanatlar kolu, yeni musiki ve şehir bandolarının kurulması, türkülerin notaya çekilmesi, el işleri, radyo ve gramofonla yeni musiki zevkinin yayılması, müzik kursları açılması gibi etkinlikleri yürütecekti. Temsil kolu, sahne çalışmalarını destekleyecek, açık ve kapalı sahnelerde temsiller düzenleyecekti. Müzecilik ve Sergi kolu, çeşitli sergilerle ulusal kültürün gelişmesiyle, ayrıca eski eserlerin toplanıp müzelere kazandırılmasıyla görevli olacaktı. Kütüphanecilik kolu, her Halkevi'nde bir kitaplık oluşturacak, ayrıca yöreyle ve çağdaş kültürle ilgili yayınlar çıkaracaktı. Halk Dershaneleri ve Kurslar kolu ise, yöre insanının becerilerini değerlendiren bir anlayışla üretken programlar hazırlayacaktı. Kısacası Halkevleri, Batı bilgisi ve uygarlığı ışığında ulusal kültür yaratmak, ülkü birliği sağlamak, rejim karşıtlarıyla mücadele etmek, halk terbiyesini sağlamak, halka güven telkin etmek ve halkı onöre etmek, sanat alanında çalışmalar yapmak ve gelişen siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel konularda halkı aydınlatmak gibi işlevleri de üstlenmişlerdi. Bozkurt & Bozkurt, 2016, ss.378-404.

58Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 24 Ekim 1935; Yeni Mersin Gazetesi, 17 Ekim 1936; Yeni Mersin Gazetesi, 29 Ekim 1936.

59Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 20 Mayıs 1937; Yeni Mersin Gazetesi, 17 Mayıs 1938.

60Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 15 Nisan 1935; Yeni Mersin Gazetesi, 26 Nisan 1936.

61Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 5 Eylül 1944.

62Yiğit, 2001,s.120.

63Yiğit, 2001,s.126.

64Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 12 Aralık 1935

65Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 24 Eylül 1936.

66Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 17 Mart 1937; Yeni Mersin Gazetesi, 18 Mart 1938.

67Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 25 Şubat 1936.

halkı eğitmek ve tiyatro⁶⁸ ile tanıştırmayı, onların katılımını sağlamak ve sinema⁶⁹ gibi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı etkinliklerde bulunmuştur. Konferanslara⁷⁰ insanları çekebilmek için temsiller ve konserler vermiştir. Ayrıca sinema gösterimi için temin edilen makinelerle, halkı eğitici pek çok film gösterime konmuştur. Toplumsal yaşama bir canlılık ve hareket kazandırmak amacıyla aile toplantıları, çay partileri, balo ve garden partiler de tertiplemiştir.

2.1.4. Sanat ve Eğlencenin Bir araya Geldiği Büyüklü Bir Mekân: Ak Kahve

Mersin ve Mersinliler için bir diğer önemli sosyal mekânda Ak Kahve olmuştur. Vali Tevfik Sırrı Gür, bir dönem üst katı konut, alt katı da antrepo olarak kullanılan deniz kıyısındaki binayı, özgün yapısı bozulmadan müzik dinlenip dans edilebilen, güney cephesi denize; kuzey cephesi ise Kışla Caddesi'ne açılan bir lokal haline getirtmiş⁷¹ ve kentlinin bu yeni sanat ve eğlence mekânına "Ak kahve" adı verilmiştir.⁷² Mekânı Hasan Taşayır adlı bir kişi işletmiştir.⁷³ 1940'lı yıllarda burası pek çok Mersinli için unutulmaz sohbetlerin ve söyleşilerin yapıldığı, şiir dinletilerinin gerçekleştirildiği bir mekân olmuştur. Kentteki yazar, çizer, oyuncu, müzisyen, ressam gibi her alandan sanatçıyı konuk etmiş ve İstanbul'dan bölgeye turneye gelen kişileri de ağırlamıştır. 1945'den 1958 yılına kadar Etem Çalışkan, Doğan Akça, Nuri Abaç, Celal Çumralı, Mansur Akyıl, İlyas Halil, Osman Özeren, Zeliha Noyan, Haşmet Akal, Ayşe Akal, Bedii Demirseren, Ziya Arıkan gibi sanatla ilgilenen pek çok Mersinli, Ak Kahve'nin müdavimleri arasında yer almıştır. Ender de olsa Ümit Yaşar Oğuzcan, Ziya Arman ve Nurullah Ataç da mekânın ağırladığı isimler arasında olmuştur.⁷⁴

68Reşat Nuri Güntekin, halkı Halkevine getirebilmek, köy meydanlarına ve konferanslara toplayabilmek için tiyatro oyunlarının çok önemli bir araç olduğunu düşünmektedir:

"Tiyatro, herhangi bir ilim ve sanat kolundan daha fazla kalabalık çeker. Tiyatrosu iyi işleyen Halkevine, daha çok insan ayağı alışır. Piyesleri hazırlayan gençlik grubu için ortada daima konuşulacak canlı ve renkli mevzular vardır. Her piyesin mevzuu, insanlığın büyük küçük birçok meseleler üzerinde konuşulmasına vesile olur. Hazırlanan piyeslerin muhtelif halk tabakalarına verilmesi, şehir ve kasabaların büyük kalabalığına Halkevini benimsetmeye vesile olur. Ayrıca, Halkevindeki tiyatro kolu, faaliyeti diğer kollar içinde istifadeli olur." Bkz. Yeni Mersin Gazetesi, 22 Şubat 1936. Mersin Halkevi Temsil Şubesi tarafından sahnelenen bazı tiyatro oyunları: 1933-Öz Yurt, 1933-Köy Muallimi, 1933-Dün ve Bugün, 1933-Sönmeyen Ateş, 1935-Çoban, 1935-Himmetinoğlu, 1935-Sakarya, 1935-İstiklal, 1935-Yarım Osman, 1935-Atilla'nın Düğünü, 1936-Yanık Efe, 1936-Yarım Osman, 1936-Dün ve Bugün, 1936-Has Bahçe, 1936-Öz Yurt, 1936-Yaşayan Ölü, 1936-Sevr'den Lozan'a, 1936-Kozanoğlu, 1937-Canavar, 1937-Tavsiye Mektupları, 1937-Hüllecî, 1937-Fermanlı Deli Hazretleri, 1937-Sekizinci, 1937-Kartal, 1937-Gömdüğüm o Cihan, 1937-Kafatası, 1937-Yalnız Bir Kelime, 1938-Çakır Ali, 1938-İstiklal, 1938-Kozanoğlu, 1938-İtaat İlamı, 1938-Canavar, 1939-Kör, 1939-Balaban Ağa, 1939-Babalardan Günahı, 1939-Bir Facia, 1939-Zafer, 1939-Kavga Sonu, 1939-Mahçuplar, 1939-Kanun Adamı, 1939-Muvaffak, 1939-Kahraman, 1940-Himmetinoğlu, 1940-Azizlik, 1940-Para Delisi, 1940-Fedakârlık, 1940-Kör, 1941-Erkek Kukla, 1941-Mahçuplar, 1941-İstiklâl, 1943-Kanun Adamı, 1943-Ceza Hâkimi, 1943-Şikago Çiftçisi, 1944-Yaşayan Ölü, 1944-Akın, 1945-Kanun Adamı, 1945-Kör, 1945-Yarım Osman, 1945-Çakır Ali, 1945-Mahçuplar, 1945-Şikago Çiftçisi, 1945-Beyaz Baykuş, 1945-Erkek Kukla, 1946-Para Delisi, 1946-Şikago Çiftçisi, 1947-İhtiyar Kız, 1947-Sazlı Pınar." Geylani, 2012, ss. 132-134.

69Mersin Halkevi Temsil şubesi tarafından gösterime konan bazı filmler, Yeni Mersin Gazetesinin 1933-1951 yılları arasındaki sayıları taranarak tespit edilmiştir. Deniz Kurdu (1941), Lekeli Kadın (1947), İlk Randevu (1947), Tahir ile Zühre (1947), Saygon (1948), Benden Kaçamazsın (1951), Bir Yetimin Romanı (1951), Korsanlar (1951) Geylani, 2012, s.135.

70Muammer ALAKANT, "Sosyalizm ve Devletçilik" (Ocak 1936), Dr. Muhtar BERKER, "Konuşma İhtiyacı ve Güzel Konuşma" (Kasım 1936), Zühtü Tevfik ERMAN, "Akciğer Vereminin Nasıl Başlayıp, Nasıl Büyüdüğü ve Buna Karşı Fertlerin ve Devletin Savaş Yolları" (Ocak 1936), Dr. Muhtar BERKER, "Güzel Konuşma Sanatı" (Nisan 1937), Cemil ERATLI, "Aleviliğin Menşei ve Eti Türkleri" (Nisan 1937), Kazım Nami DURU, "Altı Ok'un Anayasaya Girmesi" (Şubat 1938), Dr. Kemal SARAÇOĞLU, "Uyku ve Rüya" (Ocak 1938), Dr. Kemal SARAÇOĞLU, "Yarım Deliler" (Ocak 1938), Prof. Dr. Bose KARL, "Etiler ve Eti Medeniyeti" (Ocak 1939), Avni MUTLU, "Yumuktepe Hafriyatı ve Anadolu Tarihinde Yeri" (Mart 1939), Fahri GÜLSER, "Türk Bankacılığı ve Cumhuriyet Devrinde Bankacılığımızın İnkişafı" (Mart 1939), Kamil SEYHAN, "Terbiye" (Şubat 1940), Prof. Dr. Ercüment Ekrem TALU, "Turizm ve Şehircilik" (Şubat 1940), Dr. Nazım ÜNSAL, "Sporculara Sıhhi Öğütler" (Şubat 1940), Prof. Dr. Nevzat TUZDİL, "Parazitlerden Geçen Hastalıklar", Vasfi Raşit SEVİÇ, "Milliyetçilik", Prof. Dr. K. İsmail GÜRKAN, "Sosyal Gözle Kemik Veremi" (Nisan 1940), Prof. Dr. F. Kerim GÖKAY, "Sinir ve İrade Sağlamlığı" (Nisan 1940), Prof. Dr. Mehmet KARASAN, "Cemiyet ve Münevver" (Mayıs 1940), Ömer ASIM, "İnkılap ve İstiklâl" (Şubat 1936), B. Şeref ERDOĞAN, "İrsiyet" (Mayıs 1940), B. Feridun FIKRİ, "Dünya Vaziyeti Karşısında Siyasetimiz Nedir?" (Ekim 1940), Emin EPENGİN, "İşlikleri Söndürme Mevzuu" (Kasım 1940), Celal AGAH, "Kadastro ve Eski Tasarrufla Yeni Tapu Sicil Hukukunun Teessüsü ve Neticeleri" (Aralık 1940), Şefik ERGÜNDÜZ, "İnkılap ve Türkiye" (Aralık 1940), Prof. Dr. Fahrettin KERİM, "Alkol ve Tereddidi" (Şubat 1941), Tahsin SOYLU, "Sıtma", Tahsin SOYLU, "Neşe" (Şubat 1941), Prof. Dr. Muhlis EFE, "Türkiye'de Nüfus Meselesi" (Şubat 1941), Prof. Dr. Ragıp ÖZDEM, "Dilimiz ve Yabancı Unsurlar" (Şubat 1941), Enver Ziya KARAL, "Amiral Nelson ve Osmanlı İmparatorluğu" (Mart 1941), Kamile AYGÜN, "Çocuk Düşürmenin Tehlikeleri", Prof. Dr. Süreyya AYGÜN, "Hayvanlardan İnsanlara Geçen Bulaşıcı Hastalıklar" (Nisan 1941), Güzide BAŞAK, "Hukuku Gözü ile Milliyetçilik ve Halkçılık" (Haziran 1941), Fahri KURTULUŞ, "İçki, Kumar, Fuhuş ve Hırsızlık" (Şubat 1943), Sadi TEK, "Tiyatro ve Dünya Tiyatroları" (Haziran 1945), Tahsin SOYLU, "Zaferi Kazanan ve Kaybedenler" (Mayıs 1945), Şeref TEKER, "Yolun Lüzumu ve Önemi" (Nisan 1945). Yeni Mersin, Yeni Adana ve Tarsus Gazetelerinin 1933-1951 yılları arasındaki sayıları taranarak tespit edilmiştir.

71Şinasi Develi ile 27.04.2011 tarihli görüşme.

72Ünlü ve Ünlü, 2009, s.182.

73Hasan Taşayır, 27 Nisan 1954 tarihli Yeni Mersin gazetesine verdiği ilanda "İşletmekte olduğum Ak Kahve lokantasına, Mersin'in öteden beri ihtiyacı olan bir aile cazını temin etmiş bulunuyorum. Öğlen ve akşam yemeklerini caz eşliğinde müşterilerime sunacağım." şeklinde bir duyuruda bulunmuştur.

74Ünlü ve Ünlü, 2009, s.186.

2.2.Eğlenceye Yönelik Mekânlar

2.2.1.Mersin Elitinin Gözde Mekânı: Tüccar Kulübü

Tüccar Kulübü, kentin ileri gelen tüccarlarının özellikle Levanten⁷⁵ ailelerin bir araya geldiği ve 20. yüzyılın ortalarına kadar Mersin'in sosyal yaşamında rol alan önemli bir mekândır.1927 yılında kurulan, varlığını ve saygınlığını bozmadan sürdüren kurumlardan biri olan kulüp⁷⁶, günümüzde Mersin Ticaret ve Sanayi Odası'nın bulunduğu yerde geniş sanatçı kadrosu ve orkestrası ile yalnızca Mersin için değil, yakın çevredeki yerleşimler için de önemli bir yer olmuştur.⁷⁷

Kulübün tarihine baktığımızda, bayrak direğine Cumhurbaşkanı forsunun pek çok defa çekildiğini görüyoruz. Celal Bayar birçok kez; Cemal Gürsel ise bir kez kulübe gelmiştir. Aynı zamanda krallığı döneminde Mısır Kralı Faruk da buraya uğramış, bir süre istirahat ettikten sonra "Mahrusa Yatı" ile Mersin'den ayrılmıştır. O dönemlerde Mersin'de Halkevi'nden başka düzgün salonu olan ve diğer etkinliklerin tertipleneceği binalar yoktu. Dolayısıyla Cumhuriyet baloları dâhil bütün balolar Tüccar Kulübü salonlarında yapılmıştır.⁷⁸ Ayrıca kulübün kendi bünyesinde düzenlediği açılış ve kapanış baloları da bu salonlarda tertiplenmiştir.⁷⁹ Üye olmayanlar kulübe alınmazdı. Mersin dışından gelenler, üyelerden birinin takdimi ile girebilirdi. Aynı zamanda burada sıkı kurallar da uygulanırdı. Mekâna kravatsız girilmezdi; gelen kişi de silah varsa kapıda bırakırdı; eğlencelerde para yapıştırılmazdı; kulüpte düzenlenen aile gecelerinde üyeler eşsiz ise ön masalarda oturamazdı; özel gecelerde, balolarda önceden masa ayarlanmazdı ve hazırlanan plana göre masalar üyelere tahsis edilirdi. Kulüpte özel bir program varsa üyelerden belirli bir ücret alınırdı. Kulübün lokantası her yıl ihaleyi alan kişi tarafından işletilirdi.⁸⁰ Müracaatlarda kişi veya kişilerin bu konuda bir işletmesinin olması tercih sebebiydi. Lokantada fiyatların uygunluğuna dikkat edilir ve Mersin'de bulunan birinci sınıf lokanta fiyatlarının geçilmesine izin verilmezdi.⁸¹ Kulübün gelirleri, üye aidatı ile oyunlardan alınan paralardan oluşurdu. Balolarda özellikle yılbaşı balolarında oynanan "bakara" dışındaki gündelik kâğıt oyunlarından fazla para alınmazdı. Yılbaşı gecesi "bakara" oynayabilme imkânını kulüp tüzüğü tanımlıydı. Dolayısıyla mekâna bu oyun için Adana, Tarsus ve Silifke'den insanlar gelir ve misafir takdimi ile kabul edilirdi.⁸² Burada düzenlenen oyunlar birkaç gün sürebilirdi. Mersin'in o günlerine tanıklık eden Şinasi Develi bir anısında bu konuya değinmiş ve bizleri bilgilendirmiştir:

Kulüpte düzenlenen oyunlarda ben de yönetim adına bulunurdum. Yine bir yılbaşı gecesi, kulüpte düzenlenen oyunlarda bulundum ve yılbaşından iki gün sonra dışarı çıkabilme imkânına sahip oldum. Tabii baloya smokinli kıyafetimle katıldığım için, aynı kıyafetle dışarı çıkmak zorunda kaldım ve eve gidinceye kadar, insanların garip bakışlarına maruz kaldım.⁸³

Ayrıca üye olan "hanımlar" da kulüpte kâğıt oynarlardı. Develi, bu oyunlara katılanların çoğunun gayrimüslimler olduğunu söylemiş ve Mersin'in tanınmış ailelerinden olan bu "hanımların" birkaçının ismini belirtmiştir.⁸⁴ Kısacası Tüccar Kulübü, üyelerin mesai sonrası bir araya gelip sohbet ettiği, yemeklerde, davetlerde ve balolarda birlikte olmalarını sağladığı önemli bir mekân olmuştur.

2.2.2.Kıraathaneden Kahvehaneye, Kahvehaneden de Gazinoya Dönüşen Bir Mekân: Ziya Paşa Gazinosu

Kentin bilinen ilk eğlence yeri, 1884 yılında açılan ve Saraçzâde Mahmut tarafından işletilen Ziya Paşa Gazinosu'dur. Gazino, ismini o tarihlerde Adana valiliği yapmış olan tanınmış devlet adamı ve şair Ziya Paşa'dan

⁷⁵Levanten, tarihsel süreç içerisinde özellikle Akdeniz ticaretinin parlak gelecek vadetmeye başladığı dönemlerden itibaren ticaretin bulaşıcı sihrine kapılıp gelen ve Türkiye başta olmak üzere Doğu Akdeniz ülkelerine yerleşen değişik Avrupa ulus ve topluluklarından (Venedikli, Cenevizli, İtalyan, İngiliz, Fransız, Hollandalı, Avusturyalı vs.) kimselerin; zamanla birbirleriyle ve bazı yerel unsurlarla kaynaşmaları, karışmaları sonucunda farklı ölçülerde, değişken, sosyo-kültürel yapılarıyla ilginç bir çeşitleme ortaya koyan ama o ölçüde baskın yerel kültüre kapalı ve seçkin kalmaya çalışan bir zümredir. Fakat bir kısmı, Levantenliğin oluş sürecini tersine işletmek istemesine Batı'ya yönelen, göç eden, bir kısmı sessiz, içe kapalı bir yaşam süren bunu da eski parlak dönemlerinin maddi mirasıyla devam ettiren, bir kısmı ise kendisini artık Türkiye vatandaşı olarak hisseden bir kesimdir. Şerife Yorulmaz, "19.yy.da Doğu Akdeniz'de Bir Osmanlı Liman Kenti Olarak Gelişen Mersin'de Yabancı Tüccarların Rolü Ve Mersin'de Levanten Kültürü", 19.Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası Kolokyum, 2002, ss. 2-14.

⁷⁶Yeni Adana Gazetesi, 25 Kanun-i Evvel 1927.

⁷⁷Tülin Selvi Ünlü, 19. Yüzyılda Mersin'in Kentsel Gelişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, 2007, s.263.

⁷⁸Yeni Adana Gazetesi, 26 Kanun-i Evvel 1927.

⁷⁹Turgay Oktar ile 23.05.2012 tarihli görüşme.

⁸⁰Tarsus Gazetesi, 25 Kânun-ı Evvel 1928.

⁸¹Örneğin 1947 yılında Tüccar Kulübü'nün lokantasında balık ve tavuk porsiyonu 75 kuruş; pirzola ve kebab 50 kuruş; pilav 40 kuruş; tatlılar 50 kuruş; yeni rakı (küçük şişe) 200 kuruş; yeni rakı (büyük şişe) 400 kuruş; çay 10 kuruş; kahve ise 10 kuruştur. Develi, 2007, s.212.

⁸²Turgay Oktar ile 23.05.2012 tarihli görüşme.

⁸³Develi,2007, s.213.

⁸⁴"Madam Jorjet (Dakkak), Madam Aleksander (Nadir), Madam Marry (Budros), Madam Jülyet, Madam Teodora (Nakkaş), Madam Dolly (Nakkaş), Madam Olga (Rickards), Madam Didelo (Nadir)". Bkz. Develi, 2007, s.213.

almıştır. Binanın bulunduğu yer Ziya Paşa'nın mülkünde olduğu için buraya onun adı verilmiştir.⁸⁵Gazino günümüzde mevcut postane binasının kuzeyinde, posta paketleme servisi olarak kullanılmakta olan yapıdır.⁸⁶

Mekân önceleri kiraathane şeklinde faaliyete geçmiş, daha sonra kahvehaneye dönüşmüş ve son olarak da gazino adı altında Mersin'e ve Mersinlilere hizmet vermiştir. Kiraathanenin girişinde sol yönde küçük camekânlı bir kitaplık bulunurdu. Bu kitaplığı bir sedir izlerdi. Mesai bitiminde dairelerinden ayrılan üst derece memurlar, tüccarlar ve emekliler buraya uğrar; yumuşak sedirlere oturur; gazete ve dergilere göz atarlardı.⁸⁷ "Köroğlu", "Hacivat", "Köylü" ve "Kurun" gibi gazeteler üç günde bir gelirdi. "La Republique" isimli gazete ise çok okunurdu. Zira Mersin'in büyük ithalat-ihracat ve gemi acenteliği yapan tüccarlarının hemen hemen tamamına yakını gayrimüslimdi ve Fransızca onların ana dilleri gibiydi.⁸⁸ Burası aynı zamanda bir sohbet ve dinlenme yeri idi. Tanışıklar burada belirli saatlerde buluşur, sohbet ederdi.⁸⁹ Zamanla kiraathane kahvehaneye dönüştü ve dama ve satranç gibi oyunların yerini tavla, bilardo ve kâğıt oyunları aldı. Bir süre sonra mekân, gazino olarak hizmet vermeye başladı. Özellikle Mersin'in gelir seviyesi yüksek ailelerinin verdiği kutlamalara ve davetlere ev sahipliği yaptı. Ziya Paşa Kiraathanesi de, Ziya Paşa Gazinosu da bugün artık Mersin'in geçmişinde kalmış tatlı bir anı olarak hatırlanmaktadır.⁹⁰

2.2.3.Alaturka Müziğinin ve Kantonun Adresi: Şih Mustafa'nın Sazı

Eskiden alaturka müzik ve kanto yapılan yerlere "saz" denilirdi. Bu yerler Mersin'de de mevcuttu. Mersin'in bilinen en eski sazı, "Şih Mustafa'nın Sazı"ydı. Bugünkü Atatürk Caddesi üzerinde Atatürk Evi'nin batısında bulunan Rickards ailesine ait; ancak bugün yerinde olmayan konutun doğusunda iki katlı bir yapı bulunurdu ve bu yapının ikinci katı "Şih Mustafa'nın Sazı" olarak işletilirdi. Sazın Mersin'in eğlence hayatında önemli bir yeri vardı.⁹¹ Çünkü burada kanto, düetto, varyete yapılır ve alaturka müzik dinlenirdi.⁹²

2.2.4.Mersin'de Bir Gece Kulübü: Çukurova Bar

Çukurova Bar⁹³, adı hâlâ unutulmayan ve şöhreti yalnız Mersin'de değil Mersin dışında da bilinen bir gece kulübüydü. Buranın çalışma tarzı bugünkü barlarla aynı şekildeydi. Mekânda, bir taraftan sanatçılar sanatlarını icra ederler, diğer taraftan da müzik eşliğinde danslar edilirdi. Mersin bir liman kenti olduğundan Avrupa kültürünün etkisi altına girmeye başlayınca, o zamanların son moda dansları yani "çarliston", "fokstrot", "slow" ve "tango" bu kulüpte de oynanmaya başladı.⁹⁴ Barın yazlık ve kışık kısımları olduğu gibi ayrıca kumar oynanan büyük bir salonu da vardı. Mersin Valisi Tevfik Sırrı Gür, kendisine yapılan bazı şikâyetleri göz önüne alarak burayı kapattı ve aynı yere Mersin Tüccar Kulübü'nün yeni binasını inşa ettirdi.⁹⁵

3.SONUÇ

Cumhuriyet devrimleri, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri boyunca yeni boyutlar kazanarak devam eden bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Gerçekleşen dönüşümlerin, bu bir yüzyılı aşan miras olmadan anlaşılacağı açıktır. Önceleri askeri alanda gerekli görülen Batı eksenli değişme, daha sonraki süreçte ekonomik ve sosyal alanlarda da etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde devlet kurtarma düşüncesinden Batılı medeniyet seviyesine doğru toplumsal ilerleme düşüncesi temel hedef olmuş ve Batı tarzı yaşam, yukarıdan aşağıya uygulanan yöntemler ve yeni uygulamalarla devam etmiştir. Yapılan düzenlemelerle yeni bir sosyal yaşam oluşturma süreci, 19. Yüzyılda birçok alanda başlamış, Cumhuriyet ile birlikte kentlerde ivme kazanmıştır.

Cumhuriyet döneminde modernleşme, devletin bir politikası olarak uygulanmıştır. Bir yandan bunun bir sonucu bir yandan da doğal gidişe uygun olarak biçimsel bakımdan modern görünümlü bir yaşam tarzı, Türkiye genelinde olduğu gibi Mersin'de de kendini göstermeye başlamıştır. Aslında Mersin, modernleşmenin ortasında büyüyen bir kent görüntüsü çizmiştir. Kuruluşundan itibaren yüzyıllık süreçte bir liman ve ticaret kenti olarak gelişen Mersin'in bu görüntüsü, gündelik hayatında da rahatlıkla izlenebilmiştir. Bu anlamda özellikle kentte yaşayan gayrimüslim nüfusun ve Levanten ailelerin varlığı oldukça dikkat çekici göstergelerdir. Her ne kadar

85Develi, 2007, s.219.

86Turgay Oktar ile 23.05.2012 tarihli görüşme.

87Tarsus Gazetesi, 15 Nisan 1926.

88Şinasi Develi, "Mersin'de Bir Kiraathane (Ziya Paşa Kiraathanesi)", *İçel Sanat Kulübü*, Sayı 157, 2008, s.7.

89Atilla Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

90Zeki Gürler ile 30.05.2012 tarihli görüşme.

91Şinasi Develi, "Eski Mersin'den Esintiler", *Mozaik Dergisi*, Sayı 12, 1993,ss.34-35.

92Şarman Toroğlu ile 22.05.2012 tarihli görüşme.

93Çukurova Bar'ın işleticisi Reşit Vuruşkandı.

94Şinasi Develi, *Dünden Bugüne Mersin*, Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2008, s.92.

95Turgay Oktar ile 23.05.2012 tarihli görüşme.

bu gayrimüslim nüfus ve Levanten ailelerin sayıları, yaşanan göçlerle azalmış olsa da, bu kesim modernleşmeyi balolardan operetlere, kılık kıyafetten yeme içme kültürüne ve âdâb-ı muâşeret kurallarına kadar Batılı hayat öğelerini benimsemiş bir topluluk olarak, Mersin'in sosyal, kültürel hayatının gelişiminde de öncülük etmişlerdir.

Değişen toplumsal yapının etkisiyle geleneksel dönemden farklılaşan eğlence anlayışı, modern ölçüler içinde yeni mekân ve tavırlarla Mersin'in toplum hayatında yer almaya başlamıştır. Kentin sosyo-kültürel etkinliklerine dolayısıyla gündelik hayatın odağında olan boş zaman olgusuna canlılık ve çeşitlilik getirecek mekânlar kent merkezinde açılmıştır. 1920-1930 yılları arasında Cumhuriyetin resmi kültürü ve ideolojisi Ankara'dan ülkeye yayılırken; eski tarz eğlencelerin yanında yeni tarz eğlence ve alışkanlıklar da Mersin'de hayat bulmuştur. Bu doğrultuda geleneksel ve modern mekânlar yani sinema, gazino, bar, alaturka saz ve kahvehaneler, kulüpler, ailece gidilecek yerler kent merkezinde bir araya gelmiş ve Mersinlilerden büyük bir ilgi görmüştür. Bu dönemle birlikte ailelerin ve özellikle de kadınların ev dışı /kamusal alanda görünürlüğü de artmıştır.

Yine bu doğrultuda, Cumhuriyet ile hedeflenen modern yaşam biçimini yerleştirmede çok önemli bir görev üstlenen Halkevinin Mersin'de açılmasından sonra kentte yaşayanlar, modern yaşamın kendisi için yeni sosyal alanları tanıma ve katılma şansı bulmuştur. Burada yapılan kültürel ve eğitim amaçlı etkinlikler, hem Halkevi kollarında çalışanlar için hem de bu etkinlikleri izleyen Mersinliler için sosyal yaşamın ve boş zamanı değerlendirmenin vazgeçilmezlerinden olmuştur. Halkevinin yürüttüğü eğitim ve kültür amaçlı faaliyetler, müzikten konferansa, spordan dans yarışmalarına kadar çok geniş bir yelpazede bir arada sunulmuştur. Mersin Halkevi, toplumu ilgilendiren konularda konferanslar vermiş; müzik ve resim kursları başta olmak üzere çeşitli konularda ve dallarda kurslar açmış; kendi bünyesindeki tiyatro koluyla sürekli temsiller sahnelemiş; gösterdiği filmler ile kendi salonu dışında seyyar film makinesiyle de halka film izletmiş; kentin yerel tarihi ile ilgili çalışmalarda bulunarak bunları İçel Halkevi dergisinde yayınlamış ve düzenlediği yardım amaçlı balolarla, bu yeni eğlence şeklinin kentte yaygınlaşmasını sağlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla Halkevi, halkı eğiterek, sanatı sevdirek ve iş dışındaki zamanı yani boş zamanı etkili bir şekilde kullanarak Cumhuriyet'in hedefi olan devrimlerin halkla birlikte gerçekleştirilmesini öngörmüştür.

Kısacası modern yaşam tarzını takip etme anlayışı, özellikle Cumhuriyetle birlikte Mersin'in toplum yapısında kendini göstermeye başlamış ve Mersinlilerde Cumhuriyet'in modern bir toplum yaratma hedefine sahip çıkarak, bu yeni yaşam tarzını gündelik hayatlarının içerisine ve dolayısıyla boş zamanlarına dâhil etmişlerdir.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

Yeni Mersin Gazetesi

Yeni Adana Gazetesi

Tarsus Gazetesi

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (6.7.1938).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (8.8.1938).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (3.8.1939).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (22.5.1940).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No: 7 Sıra No:3 (2.12.1941).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No:7 Sıra N0:3 (19.8.1943).

BCA Fon No: 490 100 Kutu No: 1208 Dosya No:7 Sıra N0:3 (1.7.1943).

Resmî Yayınlar

C.H.F. Halkevleri Talimatnamesi, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1932.

Halkevlerinin Doğuşu, Halkevi Genel Merkezi Yayını, Ankara 1971.

Sözlü Tarih Görüşmeleri

DENİZHAN, Fethi, Mersin, 19.04.2011.

DEVELİ, Şinasi, Mersin, 20.04.2011, 27.04.2011, 04.05.2011.

GÜRLER, Zeki, Mersin, 30.05.2012.

NASİF, Lina, Mersin, 07.06.2011.

OKTAR, Turgay, Mersin, 11.04.2012, 23.05.2012.

ÖZGÜR, Hüsniye, Mersin, 05.05.2011.

TOROĞLU, Atilla, Mersin, 22.05.2012.

TOROĞLU, Şarman, Mersin, 22.05.2012.

YILDIRAN, Hüseyin, Mersin, 19.04.2011.

Koleksiyonlar

Ali Murat Merzeci Arşiv ve Koleksiyonu.

Kitap, Makale ve Tezler

Aktaş, G. (2017). "Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri", **Pamukkale**

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, s. 136-149.

https://www.journalagent.com/pausbed/pdfs/PAUSBED-43154-RESEARCH_ARTICLE-AKTAS.pdf. Erişim Tarihi: (20.11.2017)

Atalay, A. (2004). **Spor Medya ve Serbest Zaman**, Beta Yayınları, İstanbul.

Bammel, G. ve Bammel, L. L. (1996). **Leisure and Human Behavior**, W. C.Brown, Dubuque, Iowa.

Baykara, A. (2006). *İki Savaş Arası (1856-1877) İstanbul'da Gündelik Hayat*.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi.

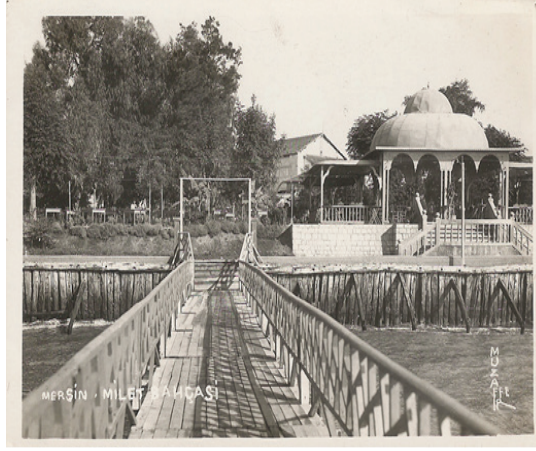
Blackshaw, T. (2010). **Leisure**, Routledge, London.

Bozkurt, İ. (2012). **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mersin Tarihi (1847-1928)**, Mersin

- Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Mersin.
- Bozkurt, B.ve Bozkurt, İ. (2016). "Mersin Halkevinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", **Tarih Okulu Dergisi**, Cilt 9, Sayı 27, s.369-421.
- Develi, Ş. (1993). "Eski Mersin'den Esintiler", **Mozaik Dergisi**, Sayı 12,s. 4-35.
- Develi, Ş. (2007). **Eski Mersin'de Yaşam**, Avcı Ofset, Mersin.
- Develi, Ş. (2008). **Dünden Bugüne Mersin**, Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Mersin.
- Develi, Ş. (2008). "Mersin'de Bir Kiraathane (Ziya Paşa Kiraathanesi)". **İçel Sanat Kulübü Dergisi**, Sayı 157, s.7.
- Ersoy, U. (1997). **Bir Zamanlar Mersin'de**, Evrim Yayınları, İstanbul.
- Faroqhi, S. (2011). **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla**, (Çev: E. Kılıç), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Geylani, N. (2012). *1923-1950 Yılları Arasında Mersin'de Gündelik Hayatın ve Sosyal Mekânların Dönüşümüne Yönelik Bir Sözlü Tarih Çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- İçel-Mersin Atatürk Evi Müzesi, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erişim Tarihi: (05.11.2017) <http://www.kultur.gov.tr/TR,96369/icel---mersin-ataturk-evi-muzesi.html>.
- Khan, A.D. (1997). "Leisureandrecreationamongwoman of selectedhill-farming families in Bangladesh." **Journal of Leisure Research**, Sayı 29, s. 5-20.
- Lewis, B. (1996). **Modern Türkiye'nin Doğuşu**. (Çev: M. Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Lewis, R. (1973). **Osmanlı Türkiye'sinde Gündelik Hayat**. (Çev: M. Paroy), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.
- Öztürk, S. (2009). " 'Kültür Emperyalizmi' ve 'Modernleşme' Kuramları Açısından Türkiye'de Sinema Üzerine Notlar (1896-1939)", **Kebikeç**, Sayı 27, s.157- 158.
- Sevil, T. (2012). "Boş zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler", **Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi**,(Ed. S. Kocaekşi), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Tercüman, Ç. (2015). "Erken Cumhuriyet Dönemi Romanında Sinemanın İzleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Türkiyat Mecmuası**, Sayı 25, s. 235-252. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/173163> . Erişim Tarihi: (18.11.2017)
- Thompson, E. P. (2004).**İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Torkildsen, G. (2005). **Leisure and recreation management**, Taylor and Francis Group, Routledge.
- Tunca, E. (2010). "Sinemamızın Umutlu Tarihi", **Türk Sinemasında Yerli Arayışlar**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 13-32.
- Türkkahraman, M. (2006). **Toplum ve Temel Toplumsal Kurumlar, Kurumlar Sosyolojisine Giriş**, Alp Yayınevi, Ankara.
- Ünlü, T.S. (2007). *19. Yüzyılda Mersin'in Kentsel Gelişimi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- Ünlü, T.S., ve Ünlü, T. (2009). **İstasyondan Fener'e Mersin**, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Mersin.
- Yavi, E. ve Yavi N. (1998). **Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında İçel**, İçel Valiliği Türk Basın ve Basım Yayınları, Ankara.
- Yeşilkaya, N.G. (1999). **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yiğit, R. (2001). Mersin Halkevi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- Vaux, A. (1998). **Social Support, Theory, Research and Intervention**, Praeger, New York.
- Yorulmaz, Ş. (2002). "19.yy.da Doğu Akdeniz'de bir Osmanlı Liman Kenti Olarak Gelişen Mersin'de Yabancı Tüccarların Rolü ve Mersin'de Levanten Kültürü", **19.Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası Kolokyumu**, Mersin Üniversitesi Yayınları, 2-14.

EKLER

Ek I: Millet Bahçesi 1930'lar

Kaynak: Ali Murat Merzeci Koleksiyonu

Ek II: Ak kahve (Sağdaki Taş Bina) 1940'lar

Ek III: Ziya Paşa Gazinosu 1930'lar

Kaynak: Ali Murat Merzeci Koleksiyonu

Ek IV: Ziya Paşa Kahvesi

Ek V: Çiçek Bahçesi

(Kaynak: panoramio.com)

Ek VI: Halkevi

(Kaynak: Ali Murat Merzeci Koleksiyonu)